

LATİN AMERİKA: OLUP da BİTMEYENİN OLANAK ve OLASILIKLARI

Temel DEMİRER*

*"Atlasları getirin! Tarih atlaslarını!
En geniş zamanlı bir şiir yazacağız."*

Latin Amerika'da olup da bitmeyen (yani süregidenin) olanak ve olasılıklarından söz etmek, hiç de kolay bir şey değildir; çünkü dinamik bir inşa süreci ya da oluş hâlindeki gidişat, bir çok dinamiğin bileşik hareketine denk düşmektedir...

Gerçekten de zulmün ve isyanın sarkacına endekslenmiş bu coğrafyada, Gabriel Garcia Marquez'in 1982 Nobel Ödülü Töreni'ndeki, "Kuşkuya, yağmaya ve terkedilmişliğe karşı, yanıtımız yaşamdır. Ne tufanlar, ne salgınlar, ne açlıklar, ne felaketler ne de hatta yüzyıllar boyu birbirini izleyen sonu gelmez savaşlar, yaşamın ölüm karşısındaki dayanıklı üstünlüğünü kırmayı başarabildi," sözleri kesintisiz birleşik hareketin yapısına ilişkin hemen her şeyi açıklayıcı mahiyettedir...

Beyaz Adam'ın merkantilist talan ve yağma için bölgeye ilk adımı attığı gündən bugüne dek Latin Amerika'da yaşanan (bir kez daha yinelersek) zulmün ve isyanın biteviye kapışmasının tarihidir...

Varılan evrede Cüneyt Göksu'nun, "Latin Amerika'daki ABD karşıtlığı değişik tonlarda da olsa yayılıyor."² "Latin Amerika'da yaşanan değişim ton farklılığıyla sürüyor..."³

* Yazar

1 Ece Ayhan.

2 Cüneyt Göksu, "Küba, Ekvador ve Şili... ABD, Güneyinde Sıkıntılı", Cumhuriyet Strateji, Yıl: 3, No: 135, 29 Ocak 2007, s. 17.

3 Cüneyt Göksu, "Güney Amerika'da Birlik Arayışı", Cumhuriyet Strateji, Yıl: 3, No: 134, 22 Ocak 2007, s. 8-9.

James Petras'ın, "Latin Amerika'nın bugünkü durumunda, birçok olumlu işaretle ve bazı belirsizlikler göze çarpmaktadır... Yüksek ve kanlı maliyetle olsa da, Latin Amerika'da rüzgârın ABD destekli işbirlikçi rejimlere karşı döndüğüne dair kayda değer ampirik göstergeler mevcut..."⁴

Baran Tuncer'in, "Şurası bir gerçek ki, bir süre önce Latin Amerika'da artık bir daha dirilmeyeceği söylenen sosyalist fikirler yeniden yüzeye çıkmış bulunuyor. Önümüzdeki dönemlerde, Latin Amerika'da esen sosyalizm rüzgârlarının nereye kadar gideceği ve ne ölçüde uygulama bulacağı ilgiyle izlenecektir..."⁵ diye betimlediği gelişimin kökleri, evet, evet, Beyaz Adam'ın merkantilist talan ve yağma için bölgeye ilk adımı attığı güne dayanır...

O hâlde, bugün olan(lar) bugünle sınırlı olmayan tarihin başkaldırısıdır...

I. AYRIM: YERLİ GERÇEĞİ

Latin Amerika'nın bugününe damgasını vuran, kapitalizmin şafağındaki ilkel sermaye birikiminin vahşeti, merkantilist talan/ yağma ile buna maruz kalan (soykırım kurbanı) yerlilerdir...

Önce Beyaz Adam'ın kıtaya geliş nedeni, yani kapitalizmin ilkel sermaye birikiminin hızlandırıcı etkeni olarak (merkantilist) sömürgecilik hakkında birkaç noktayı aktaralım...

"Amerika'da altın ve gümüşün bulunması, yerli halkın kökünün kazanması, köleleştirilmesi ve madenlere gömülmesi, Doğu Hind Adalarının ele geçirilmeye ve yağmalanmaya başlanması, Afrika'nın, kara-deri ticaretinin av alanı hâline getirilmesi, kapitalist üretim çağının pembe renkli şafak işaretleriydi. Bu pastoral gelişmeler, ilkel birikimin belli başlı adımlarıydı. Bunun, savaş alanı bütün yeryüvarlağı olan, Avrupalı ulusların ticaret savaşı izler...

"Bu yöntemler, bazen örneğin sömürge sisteminde olduğu gibi kaba kuvvetle dayanırlar. Ama hepsi de, feodal üretim biçiminin, kapitalist üretim biçimine dönüşüm sürecini suni bir şekilde hızlandırmak ve bu geçişi kısaltmak için, devlet gücünü, toplumun bu örgütlenmiş kuvvetini kullanırlar. Zor, yeni bir topluma gebe her eski toplumun ebesidir. Zor, kendi başına ekonomik bir güçtür...

"Hıristiyanlık konusunda uzman W. Howitt, Hıristiyan sömürgecilik hakkında şöyle diyor: 'Hıristiyan denilen bu soyun, dünyanın dörtbir yanında boyunduruk-

4 James Petras, Sağ Sol Kutuplaşması Latin Amerika ve Emperyalizm, çev: Emel Coşkun, Mep histo Yay., 2005, s. 94-98.

5 Baran Tuncer, "Latin Amerika'da Sosyalizm Rüzgârı", Radikal, 28 Ocak 2007, s. 16.

ları altına alabildikleri halklara karşı gösterdikleri vahşet ve zulmün bir benzeri- ne, hiçbir çağda, ne kadar vahşi, ne kadar kaba ve ne kadar merhametsiz ve utanmaz olursa, olsun, başka hiçbir soyda rastlanmaz'...

"Sömürge sistemi, ticaret ile deniz ulaşımını bir limonluk gibi besleyip olgunlaştırdı. Luther'in 'tekelci şirketleri' sermaye birikimi için güçlü araçlardı. Sömürge- ler tomurcuklanan manüfaktürler için pazar ve pazar üzerindeki tekel aracılığı ile artan bir birikim sağladı. Avrupa dışında düpedüz talan, köleleştirme ve katil- lik yoluyla ele geçirilen servet, anayurda taşınarak sermayeye çevrildi...

"Sömürge sistemi, kamu borçları, ağır vergiler, himaye, ticari savaşlar vb., gerçek manüfaktür döneminin bu çocukları, modern sanayiinin çocukluk çağı bo- yunca dev gibi büyüdüler. Masum insanların uğradıkları büyük katliam, bu sana- yiin doğuşunun habercisiydi. Krallık donanması gibi, fabrikalar da, gerekli insan- ları zor ve baskı yoluyla sağlıyordu."⁶

Şimdi burada durup, merkantilist talana maruz bırakılan Latin Amerika yer- lilerine geçelim...

Amerika kıtasının Avrupalı sömürgecilerce istilasından önce, sömürgeciler için "yeni dünya", yerliler içinse gerçek ve tek dünya olan bu topraklarda göçe- be kabileler -yerleşik olan olmayan aşiretler- giderek yüksek medeniyete sahip krallıklar ve imparatorluklar durumunda milyonlarca insan ve çok sayıda halklar bulunuyordu.

Bunların içinde Peru'da İnkalar, Orta Amerika'nın güneydoğusunda Maya- lar, şimdiki Meksika Cumhuriyeti'nin başkenti olan Meksiko'da Aztekler birçok bakımdan o günkü Avrupa'nın çok ilerisinde olan bir uygarlığı sürdürmekteydi- ler.

Aztek İmparatorluğu, kuruluş olarak Roma İmparatorluğu'nun başlangıç dö- nemindeki gibi bir yayılma, fethetme, büyüme döneminde bulunuyordu. Avrupa- lılar için yeni olan bu kıtadaki yerli halklar ve yerli uygarlıklar tarihin ve tarih ön- cesinin çok uzak çağlarından beri bu coğrafyada vardılar.

Onların bu özgün biçimlerini sürdürerek varolmaları süreci, Beyaz Adam'ın gelmesiyle apansız kesiliverdi...

Olağanüstü koşullarda gerçekleştirilen fetihlerle bu yeni dünyanın toprakla- rı, teker teker, para ve iktidar hırsıyla İspanya'dan ve daha sonra başka Avrupa ülkelerinden kopup gelen sömürgeci maceracıların eline geçti. Bunlar ele geçir- dikleri bütün canlı ve cansız varlıkları tahrip ederek sömürgeci talana koyuldular.

6 K. Marx-F. Engels, Seçme Yapıtlar, Cilt: 2, Sol Yay., 1997, s. 159-160-162-166.

Yeni sömürgeci düzende örneğin Meksika halkı yalnızca, dünyanın bilinmeyen uzak bir köşesinde oturan efendilerin hizmeti için yaşıyordu: Eğitim yapılmıyordu; okuma yazma bilen yok gibiydi; tek bilgi ve bilim sığınağı kilise idi. Her işlediklerini ekip biçemezlerdi; örneğin, şarap yapmak için üzüm bağı yetiştirmek yasaktı, istedikleri gibi atölye ya da işyeri kuramazlardı, ipekböceği yetiştirmek için dut ağacı ya da yağı için zeytin ağacı büyütmelerine izin verilmezdi...

Avrupalılar ırkçılığı öylesine ileri götürmüşlerdi ki, İspanya'dan gelip burada yerleşenlerin yeni kıtada (Amerika'da/Meksika'da) doğan çocukları bile ikinci sınıf vatandaş sayılıyor, onlara "kriyol (İspanyolca: criollos)" deniyordu. Melezlerin ve yerlilerin ise hiç hakları yoktu.

Bu durum kaçınılmaz olarak yerli başkaldırılarına kapı açıyordu...

Yağma ve sömürü öylesine boyutluydu ki, etkileri günümüze dek uzanmaktadır. Bugün Latin Amerika'daki yerli halklar veya Kızılderili topluluklar, Latin Amerika nüfusunun yüzde 10'unu oluşturmaktayken; Dünya Bankası araştırmasına göre, hâlâ ciddi yoksulluk çekiyor; bölgede yaşayan diğer insanlardan çok daha düşük seviyede sağlık ve eğitim hizmeti alabiliyor.

Bunun yanında, Yerli Dili Yazarlar Topluluğu'ndan Francisco de la Cruz, Meksika'da en az 10 milyon insanın konuştuğu 63 yerli dilinin yok olma tehlikesiyle karşı karşıya olduğu vurgusuyla, "İspanyollar fetih sırasında (1519) geldiği zaman 140 çeşit yerli dili konuşuluyordu. Her on yılda bir bu dillerde azalma kaydedildi ve bugün sadece 63 dil var, bazı bölgelerde bu dilleri sadece yaşlılar konuşuyor, bu diller o insanlarla birlikte yok olacak," diyor...

Siz bakmayın Latin Amerika'daki yerli soykırımına ilişkin olarak, Latin Amerika'nın sorunlarıyla ilgili olarak Marksizm (ve "vahşi kapitalizmi") suçlayan Papa XVI. Benedictus'un, "Sömürgecilerin yerli halka yaptığı haksızlıklar ve sebebiyet verdiği acıları da unutamayız" deyip, yerlilerden "dolaylı özür dilemesi"ne...

Bunun bir anlamı ve karşılığı yok; çünkü eski Nazi olan Papa, Amerika'nın keşfinden sonraki süreçte yerli halklara yapılan haksızlıklara rağmen, kıtanın Hıristiyanlaştırılmasının "Tanrı'nın lütfu" olarak görülmesi gerektiğini de ileri sürmektedir...

1.1-) ZULÜM/İSYAN DENKLEMİNDE TARİHSEL BİRİKİM

Bir "lütf" olarak sunulan sömürgeci talana karşı isyan, Latin Amerika'nın sürekliliği gündem maddesi oldu ve olmakta da... Çünkü C. Colomb'un karaya ayak bastığı günden beri devam eden yerli uygarlıklarının yok edilmesi, dünya tarihi-

nin tanık olduğu en çaplı soykırımdır.

Anglo-Saksonların Kuzey'deki, İspanyol ve Portekiz sömürgeciliğinin ise Güney Amerika'daki katliamlarının kesin rakamlarını tahmin edebilmek bile mümkün değildir. Sayıları milyonlarla ifade edilen Aztek ve İnka halklarının korkunç katliamlarla yok edilmesinin ötesinde sömürgecilerin yerlilerden gasp ettiğı maden ve altın stoklarının da miktarı tam olarak bilinmemektedir.

Ancak o günlerden beri süre gelen vahşet güzergâhında örneğın, 1831'den beri ABD'nin gizli işgalini yaşayan Arjantin'deki 1976 faşist cuntası, Latin Amerika tarihinin en kanlı cuntalarındandır. İlk günden beri ABD tarafından tanınan ve desteklenen General Videla cuntası, ilk anda 1300 kişiyi katlederken, daha sonraki yıllarda 30 binin üzerinde devrimciyi, sendikacıları ve işçi önderlerini "kayıp" etmesiyle ünlüdür. "Kayıp" ilan edilenlerin çoğunun ordu helikopterlerinden denize atıldığı ve hatta bu insanların çocuklarının bile evlatlık olarak satıldığı sonraki yıllarda açığa çıkmıştır.

Bolivya'da ise sadece 1947-1952 arasında çoğu madenci ve tarım işçisi 30 bin kişi ABD destekli cuntalar tarafından katledildi. Bunu öncesinde kışkırtılan bölgesel savaşlarda ölen Bolivyalıların sayısı ise onbinlerle ifade edilmektedir. 1980 yılına gelinceye kadarki tarihinde tam 189 hükümet darbesine tanık olan Bolivya'da katledilen insanların sayısını tahmin edebilmek neredeyse imkânsızdır. Üniversite bombalamaktan köy yakmaya kadar her türden cinayet yolunu kullanan Bolivya cuntalarının hepsi de ABD ve CIA desteklidir. Ama herhâlde bu cinayetlerin en önemlisi büyük devrimci Che Guavera'nın 1967'de CIA ajanları ve Bolivya ordusunun kasapları tarafından yaralıyken kurşuna dizilerek katledilmesidir.

CIA destekli 1964 darbesi Brezilya'nın tarihindeki en kanlı olaylardandır. Üç-dört yıl içerisinde cuntanın ABD ile işbirliği yaparak kurduğı "Ölüm Filoları" iki binden fazla kişiyi katletmiştir. 1968'de efsanevi gerilla önderi Carlos Marighella'nın öldürülmesi de Brezilya oligarşisinin sabıkalarındandır. Her zaman faşist rejimler altında yaşayan Brezilya, bugün dünyanın en çok yoksulluk çekilen ülkeleri arasındadır. Brezilya kentlerinde polisin de sokak çocuğı avlayarak katlettiğı açığa çıkmıştır.

El Salvador, Latin Amerika'nın cinayetler ülkesi olarak ün yapmıştır. Daha 1931-1944 arasındaki yerli ayaklanmaları sırasında 15 binden fazla insanı katletmekle işe başlayan El Salvador kasapları, 70'li yıllara gelindiğinde tam bir kıyım makinesi olarak iş görmüşlerdir. Özellikle 1979 yılından sonra CIA tarafından faşist Arena Partisi ile birlikte oluşturulan ölüm mangaları, toplam 70 bin

devrimci ve yurtseveri katletmiştir. Binlerce çocuk ve köylü de bu rakamın içindedir. Öyle ki, sadece 1981’de ölüm mangaları içlerinde rahiplerin de bulunduğu 12 bin kişiyi öldürdüler. Bütün bu cinayetlerin arkasında ABD’li danışmanların durduğu ve birçok katliama bizzat katıldıkları ise resmi belgelerle kanıtlandı.

Bütün tarihi cuntalar ve 1931’de olduğu gibi köylü katliamlarıyla (30 bin ölü) geçen Guatemala’nın yaşadığı en korkunç dönem 1954’teki ABD işgali ve cunta dönemidir. United Fruit Company adlı ABD tekelinin desteğiyle toparlanan paralı askerler ve ABD yeşil berelilerinin müdahalesini izleyen faşist cuntalar sırasınca toplam 200 binden fazla insan katledildi. Sadece 1986 yılı içerisinde öldürülen işçi, köylü ve devrimci sayısı 18 bindir.

Kolombiya’daki manzara ise tam bir faciadır. 1948’de United Fruit Company ve Standart Oil’in siparişiyle CIA’nın Kolombiya Devlet Başkanı Gaitan’ı öldürmesiyle başlayan cuntalar dönemi aynı zamanda cinayetler dönemidir. 1948 ile 1957 arasındaki cuntalar sırasında 300 bin kişi, 1957 ile 1963 arasında ise 20 binden fazla insan öldürüldü. Amerikan çıkarları uğruna yapılan bu katliamlara gerilla savaşıyla karşılık veren Kolombiya halkı, bugün de hâlâ ABD patentli Uribe katliamlarıyla karşı karşıyadır.

1898’deki ABD işgalinden 1959’a dek kukla hükümetler tarafından yönetilen Küba, 1959’da Fidel ve Che önderliğindeki gerilla güçlerinin iktidarı ele geçirmesiyle emperyalist boyunduruktan kurtuldu. Bu süre içinde sadece Batista cuntası 60 bin Kübalının hayatına mal oldu. Ama Küba, kurtuluş gününden sonra da emperyalizmin saldırılarından nasibini aldı. 1962’de sosyalizmi yıkmak için yapılan Domuzlar Körfezi çıkarmasının başarısızlığa uğramasından sonra da yüzlerce suikast planı ve provokasyon birbirini izledi. Her yönden başlatılan ambargo ise bugün hâlâ devam etmektedir.

Meksika’nın tarihi ABD’nin saldırganlığının tarihidir aynı zamanda. Daha 1848’de topraklarının büyük bölümünü ABD’ye kaptıran Meksika, yerli kültürünün ve bütün maddi zenginliklerinin yağmalandığı yüzyıl boyunca ayaklanmalarla sarsıldı. 1909’da Zapata ve Panço Villa’nın önderliğinde başlatılan köylü ayaklanmalarının bastırılması ABD’nin doğrudan askeri müdahalesi sayesinde ve Zapata ile Villa çeşitli tuzaklarla katledilmiştir. O gündenberi cuntalar ve sık sık taraf değiştiren hükümetler tarafından yönetilen Meksika 1994’ten bu yana Zapata’nın mirasını sahiplenen Zapatist Kurtuluş Ordusu’nun (EZLN) başlattığı gerilla hareketine ve Oxaca Komünü’nün başkaldırısına tanık ve taraf olmuştur.

Nikaragua’nın acılı günleri 1885’te Amerikalı korsan Walker’in bölgeyi iş-

gal girişimiyle başladı. 1894'ten sonra ise artık Nikaragua tam bir ABD eyaleti hâline getirilmişti. Bütün zenginlikleri ABD tarafından denetleniyor ve oradan yönetiliyordu. 2 Mayıs 1926'da "yoksulların generali" Sandino'nun önderliğinde başlayan anti-emperyalist direniş, Sandino'nun ABD uşığı Somoza tarafından tuzağa düşürülerek katledilmesine dek sürdü. Aynı anda Sandino'nun kampları da basılarak üçyüz insan bir anda kurşuna dizilmişti. Bu noktadan sonra Latin Amerika tarihinin en kanlı diktatörlerinden biri olan Somoza'nın diktatörlüğü başladı. CIA ajanı olan Somoza, ülkeyi 1979'da iktidardan alaşağı edilene kadar kan ve dehşetle yönetti. Bu süreçte kurulan Sandinist Ulusal Kurtuluş Cephesi (FSLN)'ye karşı yapılan operasyonlarda binlerce yoksul köylü ulusal muhafız denilen katil çeteleri tarafından öldürüldü. Ama FSLN'nin iktidarı ele almasından sonra da emperyalizmin komploları bitmedi.

Yerli önderi Tupac Amaru'nun 1870'deki katlinden beri Peru'da da cinayet makineleri hiç boş durmadı. 1968'den en son diktatör olan Fujimori'ye dek her zaman baskı ve zulümle yönetilen Peru'da sadece 1980'den bu yana 30 bin kişi işkenceler ve kurşuna dizmeler yoluyla öldürülmüştür. 124'ü Lurigancho, 118'i El Fronton cezaevinde olmak üzere yüzlerce devrimci tutuklunun kurşunlanarak öldürülmesi Peru oligarşisinin en kirli işlerindedir. Aydınlik Yol ve Tupac Amaru Devrimci Hareketi (MRTA) örgütlerinin başlattığı gerilla savaşı süresince Fujimori diktası, en kanlı cinayetleri işlemiştir. Özellikle MRTA'nın düzenlediği Japon Büyükelçiliği'nin basılması eylemi sırasında düzenlenen operasyonda gerillaların öldürülmesi devrimci tarihini canlı anılarındanır.

Şili ise dünyadaki birçok insan tarafından faşist Pinochet cuntasının marifetleriyle tanınmaktadır. ABD kökenli çokuluslu şirketlerin (özellikle ITT) siparişi üzerine CIA tarafından tasarlanan darbe 1973'te general Pinochet tarafından gerçekleştirildi ve darbenin ilk gününde başta solcu başkan Allende dahil olmak üzere toplam 35 binin üstünde insan işkencelerle, kurşuna dizmelerle katledildi, binlerce kişi sakat bırakıldı, binlercesi "kayıp" edildi. CIA'nın bizzat katıldığı ve planladığı bu darbe sonrasında bütün sendikalar, partiler kapatıldı, ülke baştan başa bir işkencehaneye döndürüldü.

Tupamaros gerilla örgütüyle başa çıkamayan ABD işbirlikçilerinin kurduğu 1973 cuntasından sonra Uruguay tam bir cehenneme döndürüldü. Bu dönemde her 54 Uruguaylıdan biri tutuklandı. Diktatörlük binlerce insanı işkenceden geçirip katlederken ABD'nin tavsiyesiyle Tupamaros'ların lider kadroları uzun yıllar boyu en katı tecrit koşullarında, hücrelerde tuttu.

Benzer biçimde Venezüella da CIA operasyonlarının deneme laboratuvarı

hâline getirildi. Petrol üretimi bakımından önemli olan Venezüella ABD'nin güneydeki yatırımlarının yüzde 66'sını barındıran ülke olarak her zaman cuntalar ve faşist yönetimlerin elinde olmuştur. Bu ülkedeki en küçük bir ulusal hareket bile her zaman kanlı bastırma harekâtlarıyla karşılaşmış, Douglas Bravo'nun başını çektiği gerilla hareketleri köylülere yönelik katliam seferleriyle bastırılmıştır.

ABD'nin arka bahçe ülkelerinden Haiti de en kanlı kıyımlardan nasibini aldı. Yalnızca 1915'teki ABD işgali sırasında birkaç günde 3 bin 500 kişi öldürüldü. Daha sonra ABD işgali resmen bittiğinde de kıyımlar sona ermedi. ABD destekli cuntalar boyunca 1957'den 1971'e kadar Haiti'de 26 bin kişi öldürüldü.

Panama Kanalı ise daha kazılırken 28 bin can almıştı. Her zaman kukla hükümetler tarafından yönetilen Panama'da basit öğrenci gösterileri bile her zaman en vahşi kurşuna dizmelerle cezalandırıldı; çünkü ABD için kanal stratejik bir önem taşıyordu. Daha sonraki yıllarda, 1990'da uyuşturucu ticareti yaptığı bahanesiyle Panama devlet başkanı Noriega'nın tutuklanıp ABD'ye götürülmesi ise tam bir komedi olarak nitelendirildi. Müdahaleye gerekçe oluşturan Noriega'nın eski bir CIA ajanı olması, ABD'nin uyuşturucu piyasasındaki rolünü açığa çıkarmıştır.

1979'da iktidara gelen sosyalist eğilimli Bishop'un katledilerek devrildiği Grenada Adası işgali ise ABD'nin bölgede işlediği en son suçlardan biridir. Pervasızca gerçekleştirilen bu eylemle ABD Grenada'yı 1985'e kadar işgali altında tuttu.

Burada durup, anımsatıyorum: Latin Amerika'da eğer bugünlere gelindi ise, Tupac Amaru'nun, José Martí'nin, Emiliano Zapata'nın, Che Guevara'nın...

Nikaragalıların "Özgür İnsanların Generali" diye andığı, ölümünden tam kırk yıl sonra onun adını taşıyan Nikaragalı gerillaların gerçekleştirdiği devrimle ölümsüzleşen Augusto Cesar Sandino'nun...

"Eğer tarih kalemle yazılmıyorsa silahla yazılmalıdır," sözleriyle ünlü, 1925'te kurulan Orta Amerika Sosyalist Partisi'nin kurucuları arasında yer alan ve de ayaklanma sonrasında 1 Şubat 1932'de kurşuna dizilerek katledilen komünist önder Marti Agustin Farabundo'nun...

Küba'da "gerillanın cisimleşmiş ifadesi" olarak nitelenen ve Che Guevara'nın "O halkın bir benzeridir," diye betimlediği Camilo Cienfuegos'un; "Devrimin sevgili oğlu" Frank País'in...

"Tarih bizimdir, tarihi yazan halktır," diyen, yani faşist darbe karşısında son nefesine dek direnen Şili halkının onuru Salvador Allende'nin...

Bolivya gerillasının efsane isimleri İnti ve Coco Peredo kardeşlerin; ya da Santa Cruz'da Che ile birlikte şehit düşen Tania (Haydee Tamara Bunke Bider), Joaquín, Juan Pablo Chang, Moisés, Jorge Vázquez, Aniceto Reynaga, Antonio Jiménez ile toplam 38 şehidin...

Yani dövüşerek düşen hepsinin katkısı belirleyicidir...

II. AYRIM: MEVCUT DURUM

Buraya kadar ifadeye gayret ettiğimiz tarihsel çerçevenin ardından, ulaşılan koordinatlardaki mevcut duruma ilişkin olarak şunları anımsatmak gerekiyor...

Latin Amerika, tıpkı kapitalist dünyanın diğer bölgeleri gibi, yüz milyonlarca insanın yaşadığı korkunç bir sefaletin yanı sıra bir avuç burjuvanın lüks yaşamlarına şahitlik ediyor. Kapitalizmden kaynaklı muazzam bir adaletsizlik, eşitsizlik, sömürü ve sefalet tüm kıtada hüküm sürüyor. Kıtada durumu en iyi gözükken Brezilya'da bile resmi rakamlara göre nüfusun yüzde 22'si yoksuldur. Bu ülkede çocukların kaçırılarak köle ya da fuhuş sektörünün kurbanı olarak zorla çalıştırılması bir yana, iç organlarının dünya çapında faaliyet gösteren "organ mafyasınca" dünyanın zenginlerine pazarlandığı bilinen bir gerçek.

Yüzde 22'lik oranla yoksulluk açısından en iyi durumda gözükken Brezilya'da yaşananlar bunlarken, resmi yoksulluk oranının yüzde 70'e çıktığı Bolivya'da yaşananları varın siz düşünün. Latin Amerika'nın genelinde insanlar aç, işsiz ve sefalet içinde iken sırf kapitalist anlamda kârsız olduğu için milyonlarca hektar toprak üretime kapatılıyor, binlerce fabrikanın kapısına kilit vuruluyor. Ve tüm bu sefalet, üzerinde emekçilerin yaşam savaşı verdiği, bereketli toprakların ve engin ormanların alabildiğine uzandığı, altında ise petrolden doğalgaza ve değerli madenlere kadar inanılmaz yeraltı zenginliklerinin bulunduğu bir coğrafyada yaşanıyor...

ULUSAL GELİR YÜZDESİ OLARAK ÜCRETLER⁷

ÜLKE	1970	1980	1985	1989	1992
ARJANTİN	40.9	31.5	31.9	24.9	-
ŞİLİ	47.7	43.4	37.8	-	-
EKVATOR	34.4	34.8	23.6	16.0	15.8
MEKSİKA	37.5	39.0	31.6	28.4	27.3
PERU	40.0	32.8	30.5	25.5	16.8

⁷ James Petras-Henry Veltmeyer, XXI. Yüzyılda Emperyalizm-Maskesi Düşürülen Küreselleşme, çev: Özkan Akpınar, Mephisto Yay., 2006, s. 121.

Söz konusu somut göstergeler ışığında Latin Amerika'da neo-liberalizmin "tökezleyişi"nden öteye "karaya oturma"sından söz edebiliriz ki, bu da, Latin Amerika'da umut veren yeni bir dönemin başladığına işaret etmektedir.

Çünkü son yıllarda özellikle Latin Amerika'da sınıf mücadelesi giderek yükseliyor ve buna paralel olarak sosyalizm fikri de belli bir sempati kazanmaya başlıyor. Tüm dünyanın çalkantılar içerisinde olduğu, ekonomik krizin bir türlü aşılamadığı, tüm kapitalist ülkelerde siyasetin temel taşlarının yerlerinden oynamaya başladığı, emperyalist savaşların ve emperyalistler arasındaki hegemonya kavgasının kızıştığı bir dönemde sosyalizm düşüncesinin geniş emekçi kitleler nezdinde belli bir itibar kazanmaya başlaması, ilk bakışta kuşkusuz çok önemli ve sevindirici bir gelişme olarak görünüyor.

Görülmesi gerek: Latin Amerika sınıf mücadelesi bakımından bugün dünyanın en hareketli bölgesidir... 2000'li yılların başında Arjantin'de patlak veren krizle birlikte Latin Amerika'da yaşanan gelişmeler gerek burjuvazinin gerekse de sol hareketin gündeminin ilk sıralarına oturdu...

Anımsanırsa örneğin "90'lı yılları başlarında Arjantin IMF'nin programlarını 'çok iyi uyguladı' diye 'mucize ülke' olarak anılıyordu. Ancak IMF'nin kurallarının tümünü uyguladıktan sonra büyük bir yıkım başladı...

Bugün Latin Amerika'da neo-liberalizmi, özelleştirmeyi savunan bir kişi bile gösteremezsin, hatta orada bana 'Allah Allah, hâlâ dünyada özelleştirmeyi savunanlar var mı' diyordu insanlar. Çünkü özelleştirme dünyada ilk olarak Latin Amerika'da başladı, Thatcher'dan ve Reagan'dan önce Pinochet cuntasıyla birlikte Şili'de özelleştirme başladı. Latin Amerika da özelleştirmenin bir laboratuvarı durumuna dönüştü....

Neo-liberalizm bir travmadır ve her travma kendi içinde yeni yaratıcılığını taşır. Neo-liberalizm bir yandan sizi işsiz bırakır, bir yandan tarımı bitirir, tohumların patentini alır, yani siz evinizde bile maydanoz yetiştiremez hâle gelirsiniz. Böyle bir yıkıma karşı Latin Amerika kendi tarihinden de kaynaklı yeni bir karşı direniş örgütledi."⁸

Tam da burada durup James Petras'ın, "ABD ile Latin Amerika'nın 2006 yılındaki ilişkilerini ve bu ilişkilerin 2007'deki olası seyrini anlamak için üç boyutun dikkat alınması zorunludur: 1) ABD-Latin Amerika ilişkilerinin küresel bağlamı; 2) ABD'nin iç dinamikleri ve 3) 2006'da Latin Amerika'da yapılan seçimlerin poli-

8 Metin Yeğin, "İşgal Et, Diren ve Üret", Cumhuriyet Dergi, No: 1070, 24 Eylül 2006, s. 2.

tik-ekonomik sonuçları,⁹ saptamasını anımsatarak, ABD faktörüne dair uzun bir parantez açmak gerek...

II.1-) ABD FAKTÖRÜ

Latin Amerika'dan söz ederken "ABD faktörü" deyip geçemezsiniz...

Latin Amerika'nın siyasal iktisadi açısından "ABD faktörü" tarihi biçimlendirilen başat aktörlerdendir...

İktisat mı?

1998 yılında Latin Amerika'daki en büyük 20 şirketin 10'u Amerikalılara aittir...¹⁰

Siyaset mi?

"Dünya çapındaki Birleşik Devletler askeri-politik saldırısı, Latin Amerika'daki birçok durumda açıkça ortadadır. Birleşik Devletler saldırısı, çürümekte olan yandaş rejimleri desteklemeyi, bağımsız rejimleri istikrarsızlaştırmayı, merkez solu sağa kaydırmayı ve ABD İmparatorluğuna ve onun yandaşlarına karşı mücadele eden ve hızla yayılan halk hareketlerini yok etmeyi veya izole etmeyi amaçlıyor."¹¹

"ABD kontrolü kaybediyor gibi. ABD politikası değişmiyor, sadece ayarlanıyor. ABD ekonomik baskı ve şiddet kullanmaktan vazgeçmiş değil ama biçimleri değişiyor. ABD'de eğitilen Latin Amerikan subaylarının sayısı son yıllarda hızla arttı. Eskisinden daha değişik bir şekilde eğitiliyorlar."¹²

Bu yeni bir şey değil; biraz "eski(meyen)ler"e dönersek; hâlâ belleklerdedir:

"Latin Amerika Askeri Okulu/Army's Western Hemisphere Institute for Security Cooperation" adıyla tanınan, 1946'da Georgia eyaletinin Fort Benning bölgesinde kurulmuş okul, şimdiye kadar 60 bin Latin kökenli subay, polis ve sivil görevliye "eğitim" vermişti.

Örneğin, Şili cuntasının 1500 askerini bu okula 1973-75'te gönderip özel eğitim aldırıldığı, bu özel eğitimle onlara özel şeyler yaptırıldığı da biliniyordu.

9 James Petras, "2007'ye Genel Bakış", Aralık 2006, Sendika.Org.

10 James Petras-Henry Veltmeyer, XXI. Yüzyılda Emperyalizm-Maskesi Düşürülen Küreselleşme, çev: Özkan Akpınar, Mephisto Yay., 2006, s. 106.

11 James Petras, Sağ Sol Kutuplaşması Latin Amerika ve Emperyalizm, çev: Emel Coşkun, Mephisto Yay., 2005, s. 191.

12 Noam Chomsky, "Bolivya'dan Bağdat'a: Savaş, İmparatorluk ve Yıkıntılar İçinde Bir Dünya Yaratmak", 19 Aralık 2006, Latinbilgi.

Okuldan iyi eğitim alıp mezun olanlar arasında, Panama'nın eli kanlı faşist diktatörü Manuel Noriega ve El Salvador'un bir zamanlar baba George Bush ile sarmaş dolaş fotoğrafları çıkan eski tiranı Roberto D'Aubuisson gibi şöhretler vardı. Hepsi alanlarında uzman kişilerdi; geride on binlerce ölü bırakıp Latin Amerika'ya "hiçbir kış zamanı, komünizmi" getirtmediler!

Georgia'daki okul, Kongre'deki Demokratların baskısıyla, 2000'de kapatıldı; ama CIA ve Pentagon'un orayla ilişkisi hiç kesilmedi.

Bunların altını bir kez daha çizerek ilerleyelim...

Latin Amerika, emperyalizmin yerel uzantısı konumundaki oligarşiler tarafından yönetilmeye ve neo-liberal ekonomik "reform"ların yol açtığı eşitsizliğe karşı başkaldırmaya başladı. Sanki Columbus öncesi tarihini yeniden keşfeden kıtada, "kendine özgü bir demokrasi" anlayışı doğuyor.

Avrupa'nın fetihleriyle geçen beş asırdan sonra, Latin Amerika bağımsızlığını yeniden ortaya koyuyor. Özellikle de güney bölümünde Venezüella'dan Arjantin'e, bölge geçmiş yüzyılların dış baskısını ve bu baskının kurulmasını sağladığı acımasız ve yıkıcı sosyal yapıyı devirmek için ayağa kalkıyor.

Noam Chomsky'ye göre, emperyal kontrolün Latin Amerika için uzak anılar olmayan şiddet ve ekonomik mücadele araçları bölgede etkisini yitiriyor; bu da bağımsızlığa doğru kayışın işareti. Washington'sa şimdi, geçmişte olsa müdahale edeceği veya misilleme yapacağı bu hükümetlere katlanmak zorunda.

Tüm bölgede, enerjik bir halkçı hareketler dizisi anlamlı bir demokrasinin temelini oluşturuyor. Sanki Columbus öncesi tarihlerini yeniden keşfeden yerli halklar, özellikle de Bolivya ve Ekvador'da artık daha aktif ve etkili.

Bu gelişmeler kısmen, Latin Amerika'da gözlemlenen bir fenomenin sonucu: Seçilmiş hükümetlerin demokratikliği sadece kağıt üzerinde kaldıkça, vatandaşların da demokratik kurumlara dair hayal kırıklığı artıyor; seçkinler veya dış dayatmalar yerine herkesin katılımına dayanan demokratik sistemler kurma arayışına giriyorlar.

Tam da bu kesitte Bush'un, Latin Amerika çıkartmasının bir yanı ideolojik ise diğer yanı da ekonomik geleceğini garantileyecek yeni ilişkiler kurmaya yönelikti.

Gerçekten de, "ABD'nin dünya politikasındaki öncelik sıralamasında arkalara düşen Latin Amerika'da bir süredir halk hareketleri sonucunda siyasi iktidarlar değişti daha da önemlisi sokakta politika yapılabileceğine dair inanç gelişti. ABD açısında bu 'hoş görülemez' duruma ek olarak ekonomik kaynaklarıyla güç oda-

ğı olmaya yönelen Venezüella'nın bir tür Latin Amerika enternasyonalizmi olarak okunabilecek Bolívarianismo hareketiyle 'devrim ihracı'na da yönelmesi ABD'ye, gidişata müdahale edilecek zamanın geldiğini gösterdi.

Artık ABD için zamanın anlamı; neo-liberalizmin tahribatlarıyla baş edemeyen sol hükümetlerle ekonomik işbirliğine girmek ve Venezüella'yı ablukaya almak. William I. Robinson, Alainet (Movimiento Latin America) sitesinde yazdığı bir yazıda Başkan Bush'un gezisini 'yeni yayılmacılık/nuevo-intervencionismo' olarak yorumluyor. Ancak daha ilginç Robinson, Bush'un Boliviya'nın solcu yerli başkanı Evo Morales ya da Uruguay'daki sosyalist hükümetle de iyi ilişki kurabileceğini ve gelecekte 'iyi hükümetler'/'kötü hükümetler' ayırımına göre politika yapacağını ileri sürdüğü yazısında ABD'nin hükümetler düzeyindeki yeni Latin Amerika planına ışık tutuyor"du.¹³

Bu çerçevede Venezüella, Küba ve Boliviya'nın başını çektiği sol dalga karşısında inisiyatif kaybeden ABD, Bush, Brezilya, Uruguay, Kolombiya, Guatemala ve Meksika'yı kapsayan turuyla bölgedeki konumunu güçlendirmeyi amaçlıyordu...

II.2-) DEĞİŞİM(İN KARAKTERİ)

Latin Amerika'da Bolívar'ın düşünüyü gündem maddesi ilan eden heterojen bir sol, Güney Amerika Birliği'ne doğru adım adım yükseliyor...

Yükselişle eş zamanlı bir süreçte de toplumsal polarizasyon öne çıkıyor...

Yani değişimin çatışma dinamiklerini beslediği bir güzergâhta ilerleyen Latin Amerika'da toplumsal mücadeleleri kavramak için şunu göz ardı etmemek; bir başka deyişle, Latin Amerika'da beliren yeni olgulardan birinin altını çizmekte yarar var. Güney'de göreve gelen sol hükümetler aslında "merkez sol" diye nitelendirilmesi gereken bir siyasi alanı temsil ediyorlar. Farklı olan şu ki, merkez sol bu kez sosyal demokratlardan değil kıtadaki Marksist deneyimi yaşamış sosyalist gelenekten geliyor. Siyasi alanda sola kayma temelde bu geleneğin popülerleşmesi. Böylece geniş tabanlı toplumsal hareketler kendi temsilcilerini siyasi alana sokabildiler...

Bu da demektir ki, Latin Amerika'daki değişimin motor gücü kıta tarihindeki (farklı eğilimli) sosyalist birikimdir...

Yerlilerden kadınlara kadar uzanan geniş yelpazede ezilenleri tüm tonlarıyla

13 Nuh Köklü, "Bush'un 'Arka Bahçesi'ni Geri Kazanma Telaşı", Siyasi Gazete, Yıl: 4, No: 21, Nisan 2007, s. 16-17.

la tarihin sahnesine çıkartan bu gidişat, konumu gereği sürdürülemez kapitalizme karşı konumlanıyor...

III. AYRIM: GENEL GÖRÜNÜM

Kabaca sıralarsak: 2007 başında kıtadaki 11 ülkede, ABD yanlısı politikalara mesafeli sol iktidarlar işbaşında...

Sol iktidarların yükselişinin zeminini Latin Amerika'da yaşayan 220 milyon yoksul insan oluşturuyor. 53 milyonluk aç nüfusun bulunduğu bölgede milyonlarca kişi okuma yazma bilmiyor...

2000 yılı ABD'de George Bush'u iktidara getirirken Latin Amerika ve Karayipler'de de sol adına son derece karanlık bir tablo vardı. Bu tarihte kıtada; ABD'ye direnen sosyalist Küba, Venezüella ve Şili'deki sosyal demokrat iktidar dışında neo-liberal politikaların takipçisi ve ABD'yle işbirliği içindeki yönetimler hâkimdi...

2007'ye girerken bu tablo tersyüz oldu. Bugün neo-liberal politikalara mesafe koymuş ve bu anlamıyla sol iktidarların dahil olduğu 11 ülke sayılıyor kıtada: Küba, Venezüella, Bolivya, Nikaragua, Brezilya, Uruguay, Panama, Costa Rica, Ekvador, Arjantin ve Şili. Arjantin (2003), Panama (2004), Uruguay (2004) ve 2006'nın aralık ayında Bolivya'daki iktidar değişiklikleri sola yönelimin basamakları olarak görüldü.

2006'da ise Venezüella (aralık) ve Brezilya'da (ekim) solcu başkanlar yeniden seçilirken Şili (ocak), Costa Rica (şubat), Nikaragua (kasım) ve Ekvador'daki (kasım) seçim yarışları solcu adayların zaferiyle sonlandı.

2006'da liberal ve işbirlikçi programlara sahip adayların iktidara geldiği ülkeler ise Kolombiya (mayıs), Peru (haziran) ve Meksika (temmuz) oldu. Meksika'da çok az bir farkla seçimi kaybeden solcu Obrador'u destekleyenler sokakları doldurdu.

Obrador, neo-liberal Calderon hükümetinin alternatifi bir bakanlar kurulu oluşturdu. Bu yönelimin en temel nedeni 1990'lardan bu yana ABD tarafından önerilen neo-liberal politikaların yarattığı yıkım oldu.

Tabloyu oluşturan politikaların uzantısı olarak dayatılan Serbest Ticaret Anlaşması'nın (FTTA-ALCA) yerini ise sosyalist Küba'yı örnek alan Venezüella'nın merkezinde durduğu, çok daha farklı bir bütünleşme projesini gündemine almış durumda: Latin Amerika için Bolívarçı Alternatif (ALBA) bütünleşme projesi. ABD'nin tüm tehditlerine karşın yoksulluğu ortadan kaldırmak, cehaletle mücadele-

le, halkların barınma, beslenme ve sağlık gibi sorunlarının çözümüne dair somut kazanımlar elde eden ve kendi çekim gücünü oluşturan bu projenin geniş halk kesimlerine hitap etmemesi pek mümkün değil. ALBA projenin sahipleri tarafından dayanışma ve işbirliği mayasını oluşturma özelliği nedeniyle önemli görülüyor.

III.1-) ORTAK TAVIR

Latin Amerika'daki verili tablo, eş zamanlı süreçte "ortak tavır"ı da güçlendirmektedir...

Örneğin Latin Amerika'da yükselen bölgesel banka planları Güney Bankası'nda somutlaşmaya başladı.

2007 yılının başlarında Venezüella ve Arjantin öncülüğünde 1 milyar dolar sermayeyle temelleri atılan Güney Bankası (Banco del Sur) çalışmalarına başlayacak. Brezilya, Bolivya, Ekvador ve Paraguay'ın da kurucu üye olarak yer alacağı kuruma Nikaragua ve bazı Karayip ülkelerinin yanı sıra bazı Asya ülkeleri de katılmak istediklerini açıkladı...

Bunun yanında teleSUR, Latin Amerika'nın medya tekellerinin emperyalist yayın anlayışlarına karşı kurulan kanalıyla düşmana meydan okumaya başladı...

Küba ve Venezüella, ülkelerinin bağımsızlığı adına, ABD'nin ve dünyanın yazılım devi Microsoft'u oldukça sinirlendirecek yeni bir konuda (Özgür Yazılım!) işbirliği yapıyorlar...

Giderek güçlenen "ortak tavır" ile "Latin Amerika'da genel bir sola kayış var. İlimlisından radikaline sol partilerin seçim yoluyla iktidara gelmeleri, tüm dünyayı etkileyen anti-Amerikan, anti-emperyalist bir rüzgâr estiriyor. ABD'nin arka bahçesi üzerindeki egemenliği zayıflıyor. Latin Amerika her parçasındaki gelişmelerin ötekileri yakından etkilediği bir kıta. Tarihi, kültürü, kapitalizmin gelişme özellikleri bakımından benzer özellikler gösteren ülkeler arasındaki etkileşim çok güçlü. Latin Amerika'da yaşamakta olan emekçi halkın desteğine sahip, anti-emperyalist, bu özellikleriyle de devrimci bir yükseliştir. Genel olarak söylenebilecek olan bu. Öte yandan, genel eğilimle, onun içindeki daha ayrık eğilimleri, oluşumları birbirinden ayırmak yerinde olur...

Latin Amerika'nın en önemli halkası Venezüella. Orada devrimci süreç derinleşiyor. Art arda 9 seçimde Chávez halk desteğini pekiştirmeyi başardı. Emekçiler, yoksullar okul, sağlık ocağı, ucuz yiyecek, iş biçiminde özetlenecek kazanımlarının değerinin bilincindedeler ve bunları korumak için mücadele ediyorlar. Halk, devlet örgütlenmesindeki katılımcı programa, 'bizim anayasa', 'bizim de-

mokrası' diyerek sahip çıkıyor.

Ancak, tüm bunlara rağmen sistem hâlâ kapitalist. Burjuvazi hâlâ egemen sınıf. Sonuç belirleyici karşılaşma gerçekleşmiş, taraflar son sözlerini söylemiş değil. Halkta yavaş yavaş bir çeşit seçim yorgunluğu görünüyor. 4 Aralık 2005 milletvekili seçimlerine katılım yalnızca yüzde 25'ti. Chávez sosyalizm yönünde kararlı ve toplum içindeki örgütlenmesini güçlendiriyor. İşletilmeyen 1149 fabrika kamulaştırıldı.

Fabrikalarda kimi zaman deneme yanılma yoluyla da olsa işçilerin yönetime katılması uygulamaları var. Sosyalizm yönündeki asıl gelişme ve kapitalizm-sosyalizm mücadelesi öyle görünüyor, 4 Aralık 2006 seçimlerinden sonra yoğunlaşacak. Ülke çapında yapılan, henüz kesin ve tam sonuçları alınamayan bir ankette göre Venezüella'da halkın yüzde 25.7'si kapitalizm, yüzde 47.9'u sosyalizm istiyor. Kışlarda sosyalizm tartışmaları yapılıyor. Öte yandan, iç ve dış güçlerin Chávez'e 7 yıl daha katlanmaları beklenmiyor. Önümüzdeki dönemde, sosyalizm yolunda adımlarla karşıdevrimci darbe denemeleri birbirini izleyeceğe benziyor."¹⁴

III.2-) "XXI. YÜZYIL SOSYALİZMİ" (Mİ?)

İyi de bu gidişatta Venezüella'da (Chávez'in ifadesiyle) "XXI. Yüzyıl Sosyalizmi" mi inşa ediliyor?

Yanıtımız kesinlikle "Hayır!"

Kimilerinin "Bolıvarcı Devrim" diye nitelediği bu olguya daha yakından göz atarsak: Chávez, Venezüella'yı Simón Bolívar'ın 1800'lerdeki hayalinin rotasına yerleştirdi. Neydi bu hayal? İspanyol sömürge kuvvetlerine karşı savaşan Simón Bolívar, 1830 yılında ölünceye kadar, Venezüella, Kolombiya, Panama, Ekvador, Bolıvy ve Peru'yu da içine alan bir birliktelik kurmuştu. Ama, ölümünden sonra İspanyollar, kıtayı yeniden parçalayarak bugünkü sınırları çizmişlerdi. Bolívar herhangi bir bağımsızlıkçı liderden ötedeydi. Bunun nedeni, ortaya koyduğu Güney Amerika'nın birliği öngörüsüdür. Bolívar, Güney Amerika'nın bağımsız olmasının tek yolunun kıtasal bütünlük olduğunu görüyordu. Bu nedenle İspanyol işgaline karşı yürütülen tüm mücadeleleri birleştirmeyi hedeflemişti. Chávez de aynı yolda ilerliyor...

Bu çok açık!

14 Turgut A. Karabekir, "Batının 'Bencil Gözü'...", Cumhuriyet Strateji, Yıl: 3, No: 133, 15 Ocak 2007, s. 14.

Ancak bundan doğrusal (olarak) sosyalizm çıkmaz...

"Bolıvarcı Devrim"ın temel programı, Latin Amerika halklarının bir bütün olarak kurtuluşunu sağlamak. Chávez, sadece Venezüella'nın kurtuluşundan değil, bütün kıtanın kurtuluşundan söz ediyor. Chávez'in programını devrimci kılan unsurlardan biri budur; ABD uşığı sermaye sınıfının aksine, bütün kıtadan ve dünyadan söz etmektedir.

Chávez'in, Birleşik Sosyalist Parti (BSP)'nin kurulması için sol örgütlere yaptığı çağrı ve devamında gelen açıklamalar, Chávez'in "XXI. Yüzyıl Sosyalizmi" olarak nitelediği sürecin hızlanacağına dair ipuçları içeriyor. Bu çerçevede, atılacak adımlardan biri, "kamulaştırmalar", diğeri de "anayasa değişiklikleri". Anayasa değişiklikleri ile mülkiyete dair düzenlemelerde değişikliklere gidilmesi bekleniyor.

Elbette bu süreçte Venezüella içindeki sınıf mücadelelerinin de sertleşeceğini öngörebiliriz. Chávez'in attığı her ileri adımda, bürokrasinin Venezüella geleneksel egemen sınıflarıyla birlikte direncini daha da arttırdığı zaten gözleniyor; bu direncin, darbe girişimleri biçiminde de yansıdığını gördük.

Süreç, ücretli kölelik sistemi kapitalizmin kalesi olan özel mülkiyete doğrudan el atan "sosyalist devrim"e doğru "hızla" ilerler ise, bir sosyalist girişim/ gelişimden söz edebiliriz...

Yoksa mevcut hâliyle Venezüella'daki durumu "devrim", hatta "XXI. Yüzyıl Sosyalizmi" olarak nitelemek mümkün değildir...

Anımsanacağı üzere "XXI. Yüzyıl Sosyalizmi" kavramını ilk defa olarak Chávez Aralık 2004'te Caracas'ta bir aydınlar toplantısında kullandı. O zamandan beri bölgede halk hareketleri ve sola dönük ülkelerde aydınlar ve kamu görevlileri tarafından da yaygın bir şekilde kullanılmaya başlandı.

Bu çerçevede de "Son günlerde Venezüella Devlet Başkanı Chávez'in yaptıkları ve söyledikleri 'XXI. yüzyıl Marksizmi' kavramının özgül ağırlığını sosyalistler arasında artıran bir etkiye neden oldu...

Ülkemizde, 'XXI. yüzyıl Marksizmi' sözünü, genellikle içeriksiz bir temenni düzeyini aşmasa da, en azından bir on yıldır işitiyorduk. Ama son günlerde Venezüella devlet başkanı Hugo Chávez'in aynı şeyi telaffuz etmesi sözün özgül ağırlığını bir çarpan etkisiyle arttırdı...

Chávez, XXI. yüzyıl sosyalizmini insancıl ve demokratik bir sosyalizm olarak niteliyor, insanı, insanın gereksinimlerini, çok yönlü gelişimini merkeze alan ve özgürlük alanlarını genişleten bir sosyalizm vaadinde bulunuyor. Vaat etmekten

öte, Bolívarcı Devrimi bu doğrultularda derinleştirmeye, vaadini yaşama geçirmeye çalışıyor.

'İnsancıl ve demokratik' sosyalizm vurgusunun, XX. yüzyılın sosyalizm deneylerinden çıkarılan temel dersleri yansıttığı ve Bolívarcı devrimin önüne önceki sosyalizm uygulamalarının fiili bir eleştirisi olmayı başarmak gibi yüksek bir çığa diktiği açık. Başarılması hâlinde, bunun sosyalizm mücadelelerine yeni bir soluk ve heyecan vereceğine, ufkumuzu genişleteceğine şüphe yok.

Peki, bu kadarı 'XXI. yüzyıl sosyalizmi' iddiasıyla ortaya çıkmaya yeter mi? Bu kadarı, Marksizm'in çağı karşılayacak yeni bir bütünlüğe kavuşturulduğu anlamına gelir mi? Bana kalırsa, yetmez ve gelmez. Ama genel olarak Latin Amerika'daki sınıf mücadeleleri, özel olarak Bolívarcı devrimin seyri bize daha fazlasını sunuyor..."¹⁵

Kaldı ki Ekvador Quito Merkez Üniversitesi Felsefe Bölümü Öğretim Üyesi ve Ekvador Demokratik Halkçı Hareket Temsilcisi (MPD) Pablo Miranda da, Latin Amerika'daki gelişmelerin "XXI. Yüzyıl Sosyalizmi" gibi isimlerle ifade edilmesinin yarattığı kafa karışıklığına da dikkat çekerek şunları dile getirmektedir:

"Latin Amerika'da XXI. Yüzyıl Sosyalizmi, Amazon Sosyalizmi, And Dağları Sosyalizmi gibi çeşitli akımlarından söz edilmektedir, ancak en çok sözü edilen XXI. Yüzyıl Sosyalizmi'dir ve temsilcisi Hugo Chávez'dir.

XXI. Yüzyıl Sosyalizmi, işçi iktidarı kurulmadan işçilerin sorunlarının çözülmesi, demokrasinin yerleşmesini içermekte; üretim araçlarının özel mülkiyetine dokunmamaktadır. XXI. Yüzyıl Sosyalizmi kavramıyla, Marksizm-Leninizmin yeni bir revizyonu gündemdedir. Bu hepimiz için açıktır."¹⁶

IV. AYRIM: GELECEK VE OLASILIKLAR

Venezüella'da ne olacak?

Ya Ekvador?

Veya "Evo Morales yoksul ve dışa bağımlı bir ülkenin başkanı olarak baskılara dayanabilecek mi acaba? Bunu ancak zaman gösterecek..."¹⁷

15 Kenan Kalyon, "Latin Amerika ve XXI. Yüzyıl Marksizmi", Siyasi Gazete, Yıl: 4, No: 22, Mayıs 2007, s. 15.

16 Pablo Miranda, "Rüzgâr Sosyalizmden Yana", Evrensel, 17 Mayıs 2007, s. 4.

17 Aijaz Ahmad, "Latin Amerika'nın Pembe Dalgası", Ürün, No: 21, Mayıs-Haziran 2007, s. 211-223.

Mevcut durum Naomi Klein'in, "Latin Amerika'da umut tehdidi" vurgusuyla formüle ettiği bir "kararsız denge" hâlidir...

Örneğin "Brezilya'daki Emekçiler Partisi, Nikaragua'daki Sandinizm, Şili'deki Sosyalist Parti hep bu yoldan geçti. Seçim kazanmak için ittifaklar genişletildi, 'ulusal' burjuvaziye kapı aralandı, programdan ödün verildi...

[Ancak] istikrarsız bir kıta burası. Bir anda Oaxaca patladı. Avrupa gibi değil, 'on senelik istikrar dönemi başladı' diye öngöründe bulunamazsın Latin Amerika'da..."¹⁸

"İyi de Latin Amerika örnekleri ne gösteriyor" mu?

Çok açık, kararsız denge" hâlinin "geçici olduğu"nu ve mutlaka bir karara bağlanacağını gösteriyor...

IV.1-) SOL LAFAZANLIK

Latin Amerika'daki gelişmeler konusunda (önemli olmasa da) söz edilmeden geçilmemesi gereken özü itibariyle sağcı olan "sol lafazanlık"tır...

Kızılderili Sauk Kabilesi'nin meşhur sözündeki üzere, "Bir başkasının kabahati hakkında konuşmadan önce daima kendi makoseninin içine bak," gerçeğine yabancılaşmış bu sorumsuz teorist önyargılara göre; "Tarihinde sömürgeciliğin ve cuntacıların epey bir yer kapladığı Latin Amerika'ya demokrasi değil ama birkaç Ecevit geldi. Bu 'solcu'lardan en güçlüsü Caudillo Hugo Chávez. Bizim 1973'deki halkçı Ecevit'imiz gibi, Venezüella'nın da bugün bir Chávez'i var...

Petrol zengini olup da halkı yoksulluktan kırılan ülkelerden olan Venezüella'da seçmenlerin yüzde 65'inin oyunu alarak devlet başkanı olan Hugo Chávez'in antikapitalist söylemle kitleleri çektiği yer, demokrasiden, sosyalizmden başka her şey..." MİŞ!¹⁹

Ya da "Venezüella'da Chávez ya da Bolivya'da Morales konusunda da yanılıya kapılmamak şart. Kapitalist düzen sınırlarını aşmayan bir solculuğun örnekleriyle ilk kez karşılaşılıyor değiliz. Türkiye'de burjuva cumhuriyetin kuruluşuna eşlik eden tepeden reformları ve kapitalist devletçiliği solculuk diye lanse eden Kemalizm'den tutun da, komşu Ortadoğu ülkelerinde yaşanan ve yine sol bir model diye reklâmı yapılan 'kapitalist olmayan kalkınma yolu'na dek dünyamız burjuva solculuğun çeşitli örneklerine tanık oldu. Yine Türkiye'de 80 öncesinde kuvvetlice

18 Ernesto Herrera, "Uruguay: Amerikalının İsviçresi, Latin Amerika'nın Cezaevi", Yeni Yol, No: 24, No: 1, Kış 2007, s. 95-105.

19 Yelda Özcan, "Latin Amerika'nın Ecevitleri", Gündem, 14 Şubat 2007, s. 14.

esen sol rüzgârlarla yelkenlerini şişirip, işçi sınıfını ve emekçi kitleleri burjuva düzenin çıkmaz sokaklarına taşıyan Ecevit örneği de unutulmuş değil..." MİŞ!²⁰

Ecevit ile Chávez ya da Morales "benzerliği"! Kararı hayat vermiyor mu?

Sonra da Latin Amerika'daki "sol dalga"nın "Kemalizm'den malûl olduğu" kanısı!

Sol lafazanlar ile "Güney Amerika'da önderliğini Castro ve Chávez'in üstlendiği Bolívarcı süreç, hızla yanıt bularak Arjantin, Bolivya, Şili, Uruguay, Brezilya, Nikaragua'nın ardından Meksika, El Salvador, Peru ve diğerlerinin de katılımıyla ulusalcılığın dünyadaki eşsiz lideri Atatürk'ün ışıklı yolunda ilerleyerek, halkın katıldığı gerçek "halk demokrasi"sini kurmayı hedefliyor,"²¹ diyen Kemalistler aynı tespitte çakışıyorlar!

Hayır bu şaşkırtıcı değil; "sol lafazanlık özde sağcıdır" demiştim!

IV.2-) "SONUÇ" YERİNE BİR NOT

Immanuel Wallerstein'ın, "Latin Amerika'da son yıllarda ortaya çıkan sol yönelim üzerine yapılan tartışmalar tüm dünyada XXI. yüzyılda solcu olmanın ne demek olduğuna dair yaşanan kafa karışıklığını yansıtıyor. Bu kafa karışıklığı dünyadaki tüm siyasal kanatlar için geçerli. Bu kargaşayı açıklamak için farklı farklı fikirler öne sürülüyor. Bunun en belirgin nedeni farklı insanların sol eğilimi değerlendirirken farklı kriterlere başvurmasıdır. İkinci bir neden tamamen doğrusal bir şekilde ilerleyen bir siyasi eğilimin var olmamasıdır. Bu siyasi eğilim her zaman inişler ve çıkışlar göstermektedir, fakat bu da genel bir yönelimin olmadığı anlamına gelmez. Üçüncü bir neden ise, siyasetçilerin farklı dinleyici kesimlerine farklı dillerle hitap etmek gibi kötü bir özellikleri olmasıdır; yine de bu, konuşmanın özünün anlaşılamayacağı demek değildir,"²² saptamasını göz ardı etmeden değerlendirmemiz gereken Latin Amerika'daki mevcut durum, unutulmalıdır ki bir yanıla Latin Amerika Marksizmi'nin zaaflarından malûldür...

Michael Löwy'un bu konuda, "Marksizm Latin Amerika'da her zaman birbirine karşıt iki yaklaşımla yüz yüzedir: Yerli Amerikan egzotizmi ve Avrupa merkezilik.

20 Elif Çağlı, "Tehlikenin Ortasında...", Marksist Tutum Dergisi, Haziran 2006, www.marksist.com

21 Orhan Özkaya, "Ulusal Bilinç Yükselirken...", Cumhuriyet, 22 Mart 2007, s. 2.

22 Immanuel Wallerstein, "Latin Amerika Nasıl Sola Yönelmiş?", <http://www.zmag.org/turkey/iw150606.htm>.

Egzotizm Latin Amerika'nın özelliklerini, kültürünü, tarihini ve toplumsal yapısını evrensel olarak mutlaklaştırmaya eğilimlidir. (...)

Avrupa merkezilik her şeye rağmen Latin Amerika Marksizmi üzerinde muazzam bir etkiye sahip olmuştur. Bu kavramla, Avrupa'nın XIX. yüzyıla kadarki tarihi içerisinde meydana getirmiş olduğu ekonomik ve toplumsal gelişme modelini mekanik olarak Latin Amerika'ya aktarmakla sınırlı görüşü belirtiyoruz,²³ diye formüle ettiği sıkıntı -bir yanıyla- bugünkü karmaşanın da tarihi aktörlerinden dir...

Öte yandan "Latin Amerika'daki Kurtuluş Teolojisi"si bugünkü "sol dalga"nın belirleyicilerinden birisidir...

"Hıristiyanlık ilkeleriyle, devrimin ilkelerini birleştirmeye çalışan Camilo Torres düşünceleri Latin Amerika'da Kurtuluş Teolojisi'nin geniş etki ve yaygınlık kazanmasını sağladı. 1960'larda Latin Amerika'da ezilen halkların içinde yükselen Kurtuluş Teolojisi bu zamana kadar egemenlerin temel dayanağını oluşturan kilisenin içinden çıkarak ezilenlerden ve yoksullardan yana tavır alıp, kilisenin geleneksel statükosunu sarsmış, devrimin kitleler içinde kök salmasını ve kıta düzeyinde gelişmesini sağlamıştır. Bugün Meksika'dan Guatemala'ya, Nikaragua'dan El Salvador'a, Kolombiya'dan Brezilya'ya, Şili'den Arjantin'e, Peru'dan Filipinler'e kadar birçok yerde Kurtuluş Teolojisi etkisini hissettirmektedir."²⁴

"Yeni ve beklenmedik bir olguyu, yani birçok Hıristiyan'ın radikalleşmesini ve Marksizme yönelmesini gözönünde bulundurmaksızın, ne Orta Amerika'daki devrimci yükseliş ne de Brezilya'daki işçi ve halk hareketlerini anlamak mümkündür. (...)

Değişikliğe yol açan, Kurtuluş Teolojisi değildir; o daha çok değişikliğin ürünüdür. Kesin olarak söylemek gerekirse, Kurtuluş Teolojisi, Hıristiyanların şehirlerdeki mahalle girişimlerinde, işçi sendikalarında, öğrenci hareketlerinde, köylü derneklerinde, halk eğitim merkezlerinde, sol partilerde ve devrimci örgütler içerisindeki angajmanlarıyla kendini gösteren bir toplumsal hareketin ifadesidir."²⁵

Son bir şey daha: Latin Amerika'daki kapitalist talan ve yıkımın devreye soktuğu yoksulluk, giderek sürdürülemez özellikler kazanırken; yığınlar kapitalizmin yok ediciliğine karşı "yaşayabilmek" için başkaldırmaktadırlar. Ki bu da yığınla-

23 Michael Löwy, Latin Amerika Marksizmi, çev: İrfan Cüre, Belge Yay., 1998, s. 8.

24 Volkan Yaraşır, IRA'dan Tupamarolar'a, FARC'dan Aydınlik Yol'a, Mephisto Yay., 2006, s. 30.

25 Michael Löwy, Latin Amerika Marksizmi, çev: İrfan Cüre, Belge Yay., 1998, s. 75-76.

rın (kendiliğinden) anti-kapitalist konumlanışını devreye sokmaktadır.

Ve nihayet tüm bunları (ve diğerlerini de elbette!) üst üste koyduğunuzda Latin Amerika'da olup da bitmeyen (yani süregidenin) tarihin inşası ya da "11 Tez" için müthiş bir olanak ve olasılıktır...

Bu yolda son sözü ülküleri için dövüşen insan(lık) söyleyecektir ki, devrimci Marksizmin bundan "korkacağı"/"gocunacağı" bir şey asla yoktur ve olmayacaktır da...

12 Haziran 2007, Ankara.